

Sandro Eliáš
sandro.eli@economy.cz
Foto: Mendelova univerzita v Brně

Michaela Váňová
michaela.vanova@economy.cz

Říže hrachu k reformě daní

Mendelova univerzita v Brně odkazuje svým názvem i hrášky v logu k zakladateli genetiky. V jejím čele dnes stojí nejmladší česká rektorka Danuše Nerudová, uznávaná odbornice ve zcela jiném oboru – mezinárodních daních.

Lidé často v běžném trnání hřívou z představy, že se krátká doba, kdy budou muset vyředit daně. Danuše Nerudová se daním věnuje výhradně už více než polovinu života bez ohledu na období roků. Jejím výzkumem přikládá velkou váhu v Bruselu. Hlavním námětem rektorky Mendelovy univerzity v Brně je reforma danového systému Evropské unie a výběr peněz od nadnárodních korporací, které podle ní využívají více možných mezer v zákonech, aby platily na daních co nejméně. Ideálně ani nic.

Jakožto vysokoškolská profesorka vidí zárodek takto nastupujícího příštupu už na univerzitě. „Když se zeptám svých studentů, proč se rozhodli pro kariéru v daních, polka mi říká, že se chtějí dozvědět, jak se vyhnout jejich placení. To je práce naprosto šílená!“ říká rozhovoru pro IH historicky nejmladší česká rektorka, která právě dnes slaví čtyřicáté narozeniny.

Přístup lidí k daním by ráda změnila. I proto se snaží co nejvíce zkomolit otázky spravedlivého zdanění. „Představíme si to tak, že každý zaplatí řevoucí část do rozpočtu. Nebudeme přitom nadměrně zatěžovat práci jen proto, že v Brně daní od zaměstnanců je jednodušší než od firem,“ vysvětluje Nerudová.

Její kariéru klapoucí neuvěřitelně do nedávna zaměřením a lesnicou vysokou školou v Česku, pojmenovanou podle průkopníka a zakladatele moderní genetiky Gregora Johanna Mendela. Ten prošel svými pokusy s křížením hrachu, podle nichž před více než 150 lety stanovil „Mendelovy zákony dědičnosti“.

Mendelova univerzita o své přítavě „zemědělská a lesnická“ oficiálně přišla už koncem roku 2009. S Nerudovou se nyní do popředí dostává provozovatel ekonomické fakulty a jejího školní, i na se Nerudová s kolegy snaží objevovat zatím nepřítřís prozoumaná území danových výzkumů.

Bud kandidovat, nebo odjet
Česká univerzita pro ni začala studiem hospodářské politiky a správy. Zhruba před 20 lety. I po absolvování školy na její půdě zůstala a postupem času se propočarovala z pozice vedoucí ústavu účetnictví a daní, podle kanky a prorektorky až na nevyšší místo v univerzitní hierarchii. Všechny tyto funkce zastávala jako historicky nejmladší žena, až se loni v únoru ve svých devětatřech letech stala nejmladší českou rektorkou. V této pozici je přitom obvykle vidět především starší muži. Nerudová ale končí nikdy nechybě.

Už loni v lednu, před nástupem do funkce, ukázala, že se nemíjí držet zpátky. Rozčililo ji, když se z médií dozvěděla, že se jmenují rektorka, k němuž byla spojovala s dalšími jednateli nastávajícími šefy českých univerzit povinná na Hrad, vůbec neovládala, že jmenuování děje dostanou z rukou ministrů školství Robertu Plagy v pražském Karlínu. Hrad pak zkritizovala za špatnou komunikaci i neuctívání univerzitám.

Ze solidarity s kolegovou, rektorem Masarykovy univerzity Mikulášem Belem, kterého prezident Miloš Zeman nepozval v Brně na svoji inauguraci, na ni nedostala ani ona. Nesouhlas s tím, že prozývání dorazily pouze vybraným rektorkám, projevila nedávno opět, když odmítla povinná na Hrad při příležitosti oslav 28. října. „Zhledem k mimořádné významnosti děje jsem se rozhodla ho odmítnout důstojnějším způsobem,“ uvedla tehdy Danuše Nerudová.

Se získáváním autority podle svých slov nikdy neměla výraznější problém. Kromě nesouladového příštupu za to věděti též pracovním výsledkům, které za ni stojí. Přesto občas cítí, že na ni míří kritika čestně, a to právě proto, že je žena. Je jí i v jiných směrech, například, když bych nebyl průběhu své kariéry podceňována, možná bych nebyla tam, kde jsem.“ říká Nerudová, kterou přetváří přístup oběti vždy motivovala spíše k vyšším výkonům.

Aktivně se nezabývá feministickou ani nevaluje se zavádění kvót určitých mírných počet žen ve vedení univerzity, snaží se dávat svým kolegyním co nejvíce šancí k profesním růstům.

O kandidatuře na funkci rektorky do poslední chvíle vůbec neuvažovala. Na podzim 2017 čím dál více narážela na zkonstatování českého vysokého školství, které jmenuje nebo pracuje podle jejího představ. „Někdy mi sešla více času vynořit administrativně okolo než samotné vědy,“ je její důvod. „Když se akademické spoleky spíše oděje. Žbývaly mi pak jen dvě možnosti: buď kandidovat a zkusit něco změnit, nebo jít pryč,“ vysvětluje Nerudová.

Nakonec jí přesvědčil okruh nejbližších spolupracovníků. „Řada dávná za vzor zahraniční univerzity. Pořád jsem musela poslušněchat různá vysvětlení, proč to nás něco nejde. To bylo hlavním důvodem, proč jsem se nakonec nechala ke kandidatuře přemluvit,“ vypráví od pohledu

DANOVÉ STUDIE VĚDČŮ Z BRNA

Panama Papers

V roce 2016 propukl nejznámější daňový skandál posledních let. Unikly miliony dokumentů panamské advokátní kanceláře Mossack Fonseca, jež pomohla firmám a podnikatelům utajovat jejich příjmy a majetky přes daňové ráje. Situaci vědci z Brna pro Evropský parlament zkoumala zapsání fyzických osob z Česka. Tím Danuše Nerudová zjistí, že sídlo v daňových rájích je mezi Čechy používané spíše k získání anonymní vlastnictví než pro daňové úniky.

Konsolidace daňových základů

Vědci v Brně zkoumali pro Evropský parlament, jaké peníze by členské státy získaly, pokud by se daně z příjmů firm rozdělily da všech států, kde společnosti dělají byznys – počítala by se to podle tržeb v jednotlivých zemích, počtu zaměstnanců a velikosti majetku. Pro Česko by tento systém v různých scénářích znamenal dodatečných 3–6 miliard korun ročně.

Udržitelnost

V rámci projektu řevoucího zdanění, financovaného Evropskou komisí, vyvinul tým Danuše Nerudové měření udržitelnosti daňových systémů. Udržitelnost má být podle Brnčanů vnímána široce, jedním z hlavních cílů daňové reformy, kterou se komise snaží postupně prosazovat. Brněnští vědci se z rozhodli měřit podle schopnosti daňového systému uspokojit potřeby současné generace, aniž by na to depiláty generace budoucí. Vědecká práce zkoumá čtyři pilíře – ekonomický, sociální, environmentální a institucionální. Pro Česko vyšlo, mezeira v udržitelnosti“ pouze v oblasti životního prostředí, ostatní pilíře jsou podle Nerudové správně nastavené.

skromní žena, která je však mezi kolegy známá svými neustálými kritickými připomínkami.

Má plati na úkor těch velkých

Její rektorské povinnosti jí ale nebrání dál se intenzivně zabývat její hlavní otázkou. Vědecké práce její a jejích kolegů zůstávají se snahou sledovat nastavení daňového systému v celé EU. Nerudová varuje, že je potřeba ho od základů proměnit. „Současný systém je na pokraj kolapsu a političtí prosaři vytváří velmi složité zápletky, které mohou být zdrojem dalších problémů. Musíme začít přemýšlet o zásadní reformě hlavně v daní pracovníků osob. Jde o to, mít model zdanění nejlépe možná,“ popisuje Nerudová. Jeden z hlavních problémů současného systému vidí ve velkých korporacích, které uměle převalují zisky ze země v sídlo daňové zátěži tam, kde jsou sazby nižší. „Jedně nejspíše nechají zachytit zisk v zemi, kde vznikla, a on cestuje na Evropské území, neboť bude po zemích mimoevropských, tak musíme začít přemýšlet o tom, že je to asi špatný systém a potřebujeme nový,“ popisuje ekonomka. Podle níž ve finálním řešení vůbec nemusí být základem daně z příjmů zisk, ale například obrát nebo jiná účetní veličina.

Nemyslí si, že by případný pokles daní donutil firmy přestat si je uměle snižovat – tedy optimalizovat. „Vezměte si, že daňové sazby v 60 a 70. letech byly pro firmy 40 procent. Dneska klesly na polovinu, někde i třetinu,“ upozorňuje s tím, že za tak výrazné snížení může především důvod konkurence mezi státy. Častějším řešením by tak podle ní bylo mírně snížit sazbu daně z příjmů firem, kterou by byly povinny vyřadit všechny státy. „I pro živnostníky a drobné podnikatele by dleřtá co nejdříve mělo být zavedeno.“ „Má plati na úkor těch velkých, protože ti vědí mají dostatečné nástroje na to, aby si optimalizovali daně skoro na každé. Malé a střední podniky takové možnosti nemají.“

Na rozdíl od Česka nám v Bruselu naslouchají

Poslání vědců ve svém oboru vůči Nerudové hlavně v tom, že mají politikům navrhovat různá opatření a poskyto-

39
LET

bylo Danuše Nerudová, když se stala nejmladší rektorkou v ČR. Dnes slaví čtyřicáté narozeniny.

5,9
MILIARDY

korun by podle výzkumu vědců z Brna přinesl ročně Česku nový model zdanování nadnárodních firem podle toho, kde skutečně působí.

300
LIDÍ

Téměř tolik Čechů figurovalo v kauze Panama Papers. Podle studie týmu Danuše Nerudové bylo jejich majetkem především utajení majetku, nikoliv únik před placením daní.

vat jim analýzy o jejich dopadech. Razit tento přístup se jí v posledních letech dařilo v Bruselu, například když se řeklo, odkud má EU brát peníze do svého rozpočtu. Někdejší evropský komisař Mario Monti použil analýzy a doporučení z Mendelovy univerzity, když se svázoval, jak do rozpočtu unie přivést více peněz, aby nebyla tak závislá na příspěvcích od států. Vědci z Brna navrhovali dat z letenek nebo nová pravidla pro výpočet daňových základů.

Druhé zmíněné opatření následně Evropská komise skutečně navrhla a v současnosti o něm jednáji členské státy. Daňové základy se podle ní mají nově sčítat za celou obchodní skupinu a částky zaplacené v jednotlivých státech se následně sčítají poměrně podle toho, kde má firma zaměstnanec, matek a odkud jí plyne tržby. „Vědec má vždy nesmírnou radost, když se jeho návrhy skutečně přetaví do nějakého reálného návrhu. V Česku ale naše výsledky nikdo moc nezamítá,“ pozděovala si Nerudová.

Schladným českým přístupem se setkala právě u tohoto opatření. „Byl jsem svědky toho, že tehdejší pan ministr finance Bobal řekl, že pozice Česka bude zamítavá, protože by to nezapadne zaskláhožtání rozpočet. Mý jsme přitom čtyři roky počítali a došli k tomu, že rozpočtový dopad na Česko bude pozitivní,“ popisuje ekonomka. „Spomoci nových pravidel by tak vznikla možnost, aby například Apple nebo Google nezaplátly v Česku daně z příjmů, kterých v tuzemsku dosáhly. Podle výpočtu by tento systém ročně přinesl jen do českého státního rozpočtu navíc až 231 milionů eur (přepočtu zhruba 5,9 miliardy korun).“

Co přivádí Česka v Panamě?

Pro evropské instituce vypracoval v Brně i řadu dalších analýz. Například zkomolila, jakým způsobem se Česko účastní aféry Panama Papers, v níž unikly miliony tajných dokumentů z panamské advokátní kanceláře Mossack Fonseca, jež pomohla firmám a podnikatelům utajovat jejich příjmy a majetky přes daňové ráje. Zkomolila jsme motivace zúčastněných fyzických osob z Česka. Zjistili jsme, že jim záleželo nespo takto daňové úniky, ale spíše o ukrytí své vlastnictví, tedy dosažení anonymity,“ shrnuje rektorka.

V poslední době je její oblast zájmu zejména udržitelnost daňových systémů, jež mají zajistit, aby na dnešní rozlehlost politiku nedokázaly budoucí generace. Když se za se ve státních rozpočtech vytváří dostatek peněz na podporu investic, ochrana životního prostředí nebo řešení záležitosti na moderních technologiích. „Z udržitelným zdaněním přišla Evropská komise už v roce 2015, když vypsal projekty cíle k vyřešení stávajícího zdanění. Veškerá její politika se ale nyní směřává jen na řevoucí daně. Na začátku však byla ta idea o udržitelném zdanění,“ říká ekonomka.

„V Česku není daňový systém udržitelný v oblasti životního prostředí. Více neřešíme změnu klimatu,“ komentuje nejnovější výzkum jeho spoluautorka. Podle ní se v Česku spíše používají „daně z hrchu“, tedy například daní na cigarety, alkohol nebo pevná paliva. Jejich cílem je podrazovat od určitého jedání, a je proto třeba považovat je jen za další příjem do rozpočtu.

Podle rektorky je třeba změnit vztah k těmto daním nejen v veřejnosti, ale i politice a sdělní správě. „K tomu je zapotřebí lidí zabývat a vychovávat. Jako příklad uvádí severské země, kde se o smyslu daní učí už v mateřské škole.“